

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Полтавська Політехніка імені Юрія Кондратюка»
Навчально-науковий інститут архітектури та будівництва
Кафедра автомобільних доріг, геодезії, землеустрою та сільських будівель

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
до кваліфікаційної роботи бакалавра
на тему:

«Державний контроль на землях
сільськогосподарського призначення»

Розробила: Горб Олександра Сергіївна
студентка групи 301 – БЗп
спеціальності 193 «Геодезія та землеустрій»
№ з.к.: 18071

Керівник: Шарий Григорій Іванович
д.е.н., професор кафедри автомобільних
доріг, геодезії, землеустрою та сільських
будівель

Рецензент: _____

Полтава 2021

ВСТУП

Актуальним в Україні є питання реформування земельного законодавства. Першочерговими питаннями є саме зменшення тенденції вчинення правопорушень громадянами України а також юридична відповідальність за дані вчинені правопорушення. Для зменшення даної тенденції потрібно розробити механізм виявлення даних правопорушень, за допомогою якого можливо було б зменшити тенденцію вчинення правопорушень на землю. Основним і часто вчинюваним земельним правопорушенням потрібно приділити більшу увагу для виявлення прогалин в наявному законодавстві та цього реформування. Вчинювані дані дії будуть корисним так як за їх допомогою можливо запобігти повторенню вже допущених помилок та застосування механізмів правового регулювання.

При формуванні законодавства незалежної Української держави у певних галузях права – і земельне не є винятком – суб'єкти законодавчої ініціативи спиралися на відповідну базу радянських часів. Відтак, визначення особливостей земельно – правових норм, якими встановлено відповідальність за порушення права власності на землю у радянський період, надасть можливість з'ясувати, які з них мали позитивний чи негативний вплив на розвиток земельних відносин, та, відповідно зрозуміти, наскільки доцільними та ефективним є використання норм сьогодні.

Усі землі, що знаходяться в межах території України, складають єдиний земельний фонд. У залежності від цільового призначення земельний фонд України підрозділяють на категорії земель. Класифікація земель в залежності від їх цільового призначення дозволяє диференційований підхід до правового регулювання земельних відносин в рамках правового режиму земельного фонду. Під цільовим призначенням земель розуміють встановлений правовий режим, умови і межі використання земель для конкретних цілей.

Актуальність теми полягає в тому що, спостерігається тенденція підвищення відсоткового співвідношення злочинів та адміністративних правопорушень на території України.

Метою та завданням є дослідження та характеристика земельних правопорушень та їх видів, а також проблематику притягнення до юридичної відповідальності за вчиненні дії які кваліфікуються як земельні правопорушення, та види юридичної відповідальності.

Об'єкт дослідження – є межі поняття та характеристики земельних правопорушень а також межі притягнення до юридичної відповідальності за певні види земельних правопорушень.

Предметом дослідження - є правові та природно-екологічні закономірності функціонування та розвитку земельних правопорушень, поділ їх на види, а також юридична відповідальність за вчиненні дії.

РОЗДІЛ 1

Історія земельних правовідносин

1.1 Земельні реформи на теренах України

Селянська реформа 1861 р.

У першій половині XIX ст. в Україні, як і Росії, реально назріла криза феодально-кріпосницької системи, яка була пов'язана із зародженням промислового капіталізму. У результаті у 1861 р. була проведена реформа, основними принципами якої були: відміна кріпосного права на поміщицьких селян; селяни, які звільнялися з кріпосної залежності, були зобов'язані відбувати поміщику повинність у вигляді оброку і панщини; поміщик надавав у постійне користування селянам за певні повинності їхні садиби і відповідно до місцевих положень певну кількість землі та інших угідь; об'єднання розкріпачених селян у сільські общини; реформування земської системи (створення земських управ). Відповідно до маніфесту звільнення селян від кріпацтва мало наступити не відразу, а поступово, протягом двох років.

Однак, навіть уклавши викупну угоду і ставши власником наділу, селяни залишалися залежними від поміщика, сплачуючи і відбуваючи різні повинності, розмір і форми яких визначалися місцевим "Положенням". Це була та сама грошова або відробіткова система часів кріпацтва, лише більш унормована законом. Скасовані були тільки так звана "підводна повинність" і невеликі данини маслом, яйцями, птицею, медом, ягодами, грибами тощо. Реформа дозволяла поміщикам лишати близько половини землі для власного користування, а решту розподіляти між колишніми кріпаками у безстрокове користування за визначений законом оброчний податок. Розмір наділу визначався умовною угодою між поміщиком і селянином у межах затвердженої законом норми. Упродовж дев'яти років після оголошення

реформи селяни не мали права відмовлятися від земельного наділу, тому не могли звільнитися від влади поміщика й вийти зі складу сільської громади.

Проте й після закінчення цього строку вихід із громади ускладнювався різними обмеженнями, зокрема круговою порукою. Якщо Указом 1861 р. було передбачено, що селянин за умови погашення викупних платежів за землю міг вийти зі складу общини без її на те згоди, то Закон 1893 р. взагалі забороняв вихід селянина з общини, а також забороняв заставу і продаж землі особам, які не приписані до сільської общини. Для тих селян, у яких не вистачало коштів для викупу наділу або не було їх взагалі, передбачалося, що уряд виплатить поміщикам 80 % вартості земель у формі казенних облігацій. Селяни, у свою чергу, зобов'язувалися виплачувати урядові цю суму під 6 % річних протягом 49 років. Решту вартості земельного наділу селяни мали виплачувати поміщикові грошми або за домовленістю відробити її зі своїм реманентом. Така сума була непосильною для багатьох селян, тому землі скупили переважно заможні та середні селяни.

Взагалі ціна землі в Україні була вищою від дійсної її вартості. Селяни переплатили за неї принаймні 45 %. Лише з 1906 р. уряд припинив стягування викупних платежів. У всіх дев'яти губерніях України від 1861 до 1906 рр. селяни сплатили 382 млн крб (капітальний борг становив 166.8 млн крб), тобто 229 % стосовно капітального боргу. Характерною особливістю реформ у Російській імперії було виокремлення двох головних форм землеволодіння: подвірної (приватної) та общинної. На відміну від Росії, де понад 95 % селян перебували в общині, в Україні общинні володіння були рідкістю. Понад 80 % селян Правобережжя й близько 70 % Лівобережжя вели одноосібне господарство. Це й відрізняло українських селян від російських. При общинному землеволодінні у постійне користування надавалась тільки садиба, а всі інші угіддя відводились всьому селу як суспільне надбання.

Крім того, особливостями общинного користування землею були: черезсмужжя, примусова сівозміна, тимчасовість володіння і зміна розмірів

володіння. Перші дві особливості (у зв'язку з випасанням худоби на пару і стерні) були притаманні й подвірному землеволодінню. Звичайно, така система ведення господарства не завжди стимулювала до дбайливого ставлення до землі і перешкоджала впровадженню більш досконалої системи хліборобства.

Однак, порівнюючи з подвірним землеволодінням, община могла об'єднати людей для вирішення певних господарських завдань (наприклад, осушування полів, будівництво гребель та ін.). При подвірному володінні кожний селянський двір одержував із загального сільського наділу в постійне успадковуване користування певні ділянки угідь роздільного користування і незмінну частку в угіддях, які залишені були у загальному користуванні села. Однак черезсмужність користування (орні землі розміщувались довгими і вузькими смугами, надавалися в різних місцях, не були закріплені межовими знаками) при подвірному та часті кількісні і якісні переділи земель у поєднанні з черезсмужжям при общинному землеволодінні негативно позначалися на кінцевих результатах праці.

Основну причину постійного погіршення економічного становища селян вбачали не у формі землеволодіння і способі розподілу земель, а в малоземельності селян.

У 1905 р. на Правобережжі за кількістю землі селяни в Україні поділялися на три основні групи. Це були селяни: із земельними ділянками до 3 десятин (20.1 % загальної кількості селянських дворів); з ділянками від 3 до 9 десятин (58.6 %); з ділянками від 9 десятин і більше (20.6 %).

Першу групу становила сільська біднота без господарства або зі злиденним господарством.

До другої групи входили селяни-середняки з дрібним і більш заможним господарством.

Третя група – заможні селяни, які застосовували у своєму господарстві переважно сезонну найману робочу силу. Понад 8 % селянських дворів в Україні були повністю безземельними [4, с. 58]. Взагалі українські селяни після розкріпачення втратили 28–31 % землі від тієї, якою користувалися раніше [1, с. 33]. Внаслідок нестачі землі та відсутності пасовищ селяни залишались економічно залежними від поміщиків.

Умови оренди поміщицької землі з кожним роком ставали все більш не вигідними. У деяких місцевостях орендна плата дійшла до 18 крб за десятину. На той час за цю суму можна було купити три корови. Але і за таку високу ціну поміщики віддавали землю без бажання, вважаючи, що краще надати її за відробітки. Для полегшення купівлі землі селянами у 1882 р. засновується Селянський Поземельний банк. Ця державна установа надавала позички не більше 500 крб на домогосподаря строком на 24.5 або 34.5 роки. Але вже в 1905 р. з виходом Указу про розширення діяльності Селянського банку із купівлі землі для перепродажу її селянам умови кредитування стали більш сприятливими. У 1885 р. банк надавав позику в розмірі 54.6 % купівельної ціни однієї десятини землі, у 1895 р. – 48.2 %, а в 1905 р. – 54.7 %. Виплата процентів коливалася від 11.5 % (строком на 13 років) до 6 % (на 55.5 років) [2, с. 63–64]. За підтримки Селянського банку до 1 січня 1906 р. було придбано сільськими общинами 25 % земель, товариствами селян – 72 %, окремими домогосподарствами – трохи більше 2 %. У цілому селянські землеволодіння збільшилися на 1.4 десятини на двір [8, с. 34].

Виходячи з вищевикладеного, можна виокремити наявні основні недоліки селянської реформи, які полягають в тому що по-перше не було ліквідовано великого поміщицького землеволодіння, по-друге селянські господарства були економічно залежні від поміщицьких господарств (у т. ч. були змушені викуповувати земельні ділянки), а організаційно – від общини, по- третє селяни не одержали достатньої кількості землі, і навіть частину її втратили.

Отже, дана реформа була спрямована на подолання соціально-економічних проблем на селі, але на жаль даного результату досягнуто не було. Хоча з позитивної сторони можна вказати те що, вчинені дії стали поштовхом розвитку приватного землеволодіння селян, за допомогою яких було закладено майбутні витoki фермерства, у зв'язку із самоліквідацією тисяч поміщицьких маєтків зумовила зміну сільського укладу життя, а сам факт купівлі - продажу землі свідчив про початок ринкової реформи. Одну із вирішальних ролей у цьому відіграв Селянський поземельний банк.

Столипінська реформа

За умов посилення селянських рухів проти поміщицького землеволодіння, уряд поставив собі за мету боротьбу з общинним землеволодінням і закріплення за селянами земель у приватну власність. Цей напрям підтримував голова ради міністрів російської держави П. Столипін, який висунув ліберальну доктрину поступової ліквідації сільської общини, розвиток приватної власності на селі та досягнення на цій основі економічного піднесення. Він неодноразово наголошував, що селянин повинен вибрати той спосіб користування землею, який йому найбільш до вподоби. Проте він не ставив питання про негайне знищення общини. Навпаки, виступав проти її безоглядного руйнування, особливо в тих випадках, коли вона була міцною. Це також підтверджує існування протягом реформи разом з іншими і общинного укладу.

Згідно з Указом "Про доповнення деяких постанов діючого закону, що торкається селянського землеволодіння й землекористування" від 9 листопада 1906 р. аграрна реформа передбачала три групи заходів:

- 1) вихід селян із общини і закріплення за ними землі у приватну власність;
- 2) створення хутірського та відрубного господарства;
- 3) переселенську політику.

Реалізація цих заходів була тісно пов'язана з роботою Селянського банку, кооперативним рухом, орендними відносинами на селі, агрокультурою тощо. Суть аграрної реформи зводилася до створення земельного фонду й передачі земель із нього селянам. Розподіл землі відбувався таким чином: ділянки класифікувалися за якістю, бажаючі їх купити вносили на торгах відповідні кошти, які потім у порядку компенсації надходили тим, кому дісталися гірші землі. Ділянки середньої якості надавалися у користування без доплат.

Звичайно, що при такому поділі, як правило, кращі землі діставалися заможним селянам. Якщо до 1906 р. община вважалася власником надільної землі і право користуватися нею належало всім її членам, то з 1906 р. селяни мали право вимагати від общини виділити їм у приватну власність частину общинної землі, якою вони користувалися, та по можливості в одному місці. При цьому земля переходила в їхню власність без жодної платні або з невеликою платнею громаді. При загальних переділах такі вимоги громада повинна була обов'язково задовольнити, а до переділу, якщо громаді було незручно виконувати таку вимогу, то вона мала викупити у селянина землю за домовленою ціною, а в іншому разі – за ціною, визначеною волосним судом. 14 червня 1910 р. до Закону про вихід селян з общини від 9 листопада 1906 р. внесено доповнення, суть якого зводилася до того, що всі общини, в яких не було переділів з часу наділення їх землею, визнавалися такими, що перейшли у спадкове володіння з правом особистої власності господарів на користування землею; тобто громади визнавалися такими, що перейшли до подвірного землеволодіння.

Найбільш зацікавленими у виході з общини були ті селяни, які володіли великою кількістю землі; багаті селяни, які могли скупити земельні ділянки на вигідних умовах і розширити своє землеволодіння; бідняки, які отримавши свої невеликі наділи, могли їх продати і покращити своє матеріальне становище. На початок 1917 р. у Російській імперії кількість селян, які володіли землею на праві приватної власності, значно

перевищувала кількість общинників. Характерно, що 57 % селян, які вийшли з общини в усій імперії і закріпили землі у приватну власність, були українські землероби [4, с. 74].

Основне місце у проведенні аграрної реформи належало Селянському поземельному банку, на який покладалося завдання купівлі поміщицьких землеволодінь і продажу земельних ділянок селянам за пільговими цінами. Якщо спочатку основну частину земель купували общини і товариства, то згодом перевага опинилася на боці приватних селян-покупців. У період з 1906 по 1916 роки по всій Україні здійснили приватизацію 44 % усіх бажаючих домогосподарів, а станом на 1917 р. лише 17 % селян (3.4 млн осіб) не завершили процесу приватизації, продовжуючи володіти землею на основі общинного права [2, с. 70]. Банк збільшував розміри кредитів і здешевлював їх для селян.

У 1906 р. банк давав позичку, яка становила в середньому 84 %, у 1907 р. – 88 %, у 1908 р. – 83 % купівельної ціни однієї десятини землі. Нижчими були і проценти по кредитах порівняно з реформою 1861 р.: 9.5 % при мінімальному терміні і 4.5 % при максимальному. Були навіть випадки, коли банк продавав землю селянам із збитком для себе. У 1910 р. було продано банком близько 30 тис. десятин зі збитком майже в 200 тис. крб [2, с. 63–65]. Усього за роки реформи селяни за допомогою банку одержали близько 10 млн десятин землі (це більше, ніж за попередні 23 роки функціонування банку) [4, с. 76]. Однак навіть на таких умовах кредити залишались недоступними для бідняків і середніх господарств, адже ціни на землю були досить високі. Тому в процесі реформи на селі розпочалося обезземелювання економічно слабкого селянина. Земельні ділянки почали переходити від тих, хто мав від 1.9 га, до тих, хто був у змозі придбати від 11 до 68.1 га. У результаті такої політики утворився клас безземельних селян (2 млн.) [9, с. 69].

Звичайно, турбота про малоземельних селян входила до програми уряду, однак розумілася шкідливість розвитку великої кількості малоземельних господарств. Було зроблено ставку на економічно сильного господаря. Водночас П. Столипін виступав проти примусового відчуження дворянських земель і знищення дворянства, вбачаючи у них осередок агрокультури. Аграрний лад у Російській імперії він бачив у вигляді системи дрібних і середніх фермерських господарств і невеликих дворянських садиб, об'єднаних місцевим самоуправлінням. У результаті у сільському господарстві була сформована багатокладна економіка, яка ґрунтувалась на чотирьох укладах: державному, общинному, великому приватному та сімейно-трудовому, або малому приватному. За десятиріччя реформи було створено 981352 хутори і відруби, з яких 440283 (44.8 %) на землі сільських громад і 541069 – на землі, яку продав у розстрочку селянам Селянський поземельний банк [2, с. 71].

Попри те, що перші роки життя хуторян були важкими, практично відразу стали відчутними зміни у веденні господарства, що позитивно позначилось на стані сільськогосподарського виробництва. Урожайність з 1906 до 1915 р. підвищилася на 14 %, а в деяких губерніях – на 20–25 %. Урожай основних зернових культур збільшився з 2 млрд пудів у 1884 до 4 млрд пудів у 1911 р. Порівняно з 1894 р. поголів'я коней збільшилося на 37 %, а великої рогатої худоби – на 63 %. Споживання м'яса в містах імперії в 1913 р. становило 88 кг у рік на душу населення. Різко зріс експорт сільськогосподарської продукції. Імперія ставала головним виробником сільськогосподарської продукції в Європі й у світі [4, с. 79–80]. Створення хутірських та відрубних господарств сприяло бурхливому розвитку сільськогосподарської кооперації.

На перших порах сільськогосподарські кооперативи створювалися з ініціативи урядових інструкторів за допомогою позик Державного банку. Згодом їх опорою стали земські каси дрібного кредиту і система селянської кредитної кооперації. Якщо в 1901–1905 рр. в Російській імперії налічувалось

641 селянське споживче товариство, то вже до жовтня 1917 р. в Україні функціонувало близько 20 тис. різних виробничих кооперативних об'єднань і формувань [6, с. 83–84].

Однією із важливих складових частин столипінської аграрної реформи була переселенська політика, яка здійснювалася і націлювалась на цілком добровільних засадах. Суть даної політики полягала в тому, щоб: по-перше, задовольнити бажання тих селян, які прагнули збільшити свої земельні володіння; по-друге, розширити посівні площі за рахунок новоосвоєних просторів та збільшити виробництво сільськогосподарської продукції. Держава надавала переселенцям матеріальну допомогу для будівництва житла на новому місці, на соціальні потреби, забезпечувала безкоштовне медичне обслуговування. Як основні недоліки даної реформи доцільно назвати досить високі ціни на землю і пріоритетну підтримку заможних селянських господарств. Варто відзначити, що ця реформа була продовженням реформи 1861 р. Вона прискорила приватизацію землі, започаткувала розвиток фермерського (селянського) господарства, піддала значній руйнації общинне землеволодіння та зменшила поміщицьке землеволодіння.

У результаті було сформовано багатокладну економіку аграрного сектору, що позитивно позначилось на зростанні сільськогосподарського виробництва і поліпшенні матеріального становища селян. Однак залишилась невирішеною проблема малоземельності селян.

Соціалізація, нова економічна політика і колективізація Після здобуття влади більшовиками 8 листопада 1917 р. було проголошено Декрет про землю, яким скасовувалась приватна власність на землю і всі землі оголошувались загальнонародною власністю. Відповідно, скасовувалась без усякого викупу поміщицька власність на землю, яка разом з іншими землями "нетрудового" володіння, інвентарем, спорудами переходили в розпорядження волосних земельних комітетів і повітових рад селянських

депутатів. Націоналізовані землі становили загальнонародний неподільний фонд, частина якого не підлягала розподілу. До Декрету був включений Селянський наказ, який передбачав зрівняльний розподіл землі в індивідуальне користування за трудовими і споживчими нормами та періодичні перерозподіли землі залежно від зростання населення. Після поширення Декрету селяни відбирали в поміщиків маєтки, описували конфісковане майно, приступали до розподілу землі.

У лютому 1918 р. Третім Всеросійським з'їздом Рад було прийнято Закон про соціалізацію землі, яким підтверджувалось скасування приватної власності на землю без будь-якого її викупу, розподіл землі між селянами на засадах зрівнялівки, приділялась значна увага громадській обробці землі, надавався пріоритет на користування землею і одержання допомоги від держави комунам і артілям, проголошувалась націоналізація землі та її перехід у користування всього трудового народу, монополізація державою матеріально-технічного забезпечення і збуту сільгосппродукції. 19 березня 1918 р. цей Закон під назвою "Тимчасове положення про соціалізацію землі" був прийнятий і в Україні. Закон оголосив усі види одноосібного землекористування тимчасовими й орієнтував на першочергову організацію радянських комун і товариств зі спільної обробки землі. У першу чергу землі відводились для радгоспів і комун, а решта землі потім розподілялась серед селян. Малоземельне селянство підтримувало соціалізацію землі, адже прагнуло до збільшення своїх земельних наділів без будь-якого викупу та знищення великого поміщицького землеволодіння. У результаті розподілу конфіскованих земель, станом на 1923 р., селяни одержали в користування 91.8 % загальної площі сільськогосподарських земель. Приблизно 10 % селянських господарств втратили надлишки, 60 % – отримали землю, у 30 % землекористування залишилося без змін. Відбулося зближення у землезабезпеченості різних груп населення в розрахунку на одного їдця. Якщо в 1917 р. різниця у землезабезпеченості між групою без посівних і

групою, що сіяла понад 16 га на господарство, складала 1:19.5, то в 1927 р. вже 1:3.3 [3, с. 11].

Отже, у доколгоспному українському селі домінувало дрібне селянське землекористування, яке вимагало посилення кооперації. У міру проведення аграрних перетворень на селі, введення заборони приватної торгівлі роль кооперації у суспільному житті стала знижуватись. Земля була проголошена єдиним державним фондом

Земельним кодексом УРСР від 29 листопада 1922 р. заборонялися будь-які незаконні угоди з вилучення землі. Все це призвело до руйнації приватнопідприємницької ініціативи, що у поєднанні з політикою воєнного комунізму і продрозверсткою негативно позначилося на стані аграрного сектору. У 1921 р. скорочення посівних площ сягнуло 34.5 %, урожайність знизилась на 41 %, а валові збори становили лише третину довоєнного рівня [6, с. 43]. Об'єктивна необхідність відбудови сільського господарства висунула на порядок денний питання про визначення нового економічного курсу щодо селянства. Зрештою, була запроваджена нова економічна політика (1922–1928 рр.). Вона передбачала такі основні положення:

- 1) заміна продрозкладки проподатком, який обмежував розміри вилучення продукції у селянських господарствах;
- 2) право селян на вільну торгівлю надлишками своєї продукції;
- 3) заміна товарообміну товарно-грошовими відносинами; відродження сільськогосподарської кооперації;
- 4) дозвіл оренди земель і застосування у визначених розмірах найманої праці;
- 5) державне регулювання господарської діяльності аграріїв за допомогою цін, податків, кредиту, поступове налагодження еквівалентного обміну між містом і селом;
- 6) запровадження багатокладної економіки;

- 7) розвиток системи контрактації як ефективної форми заготівель і закупівель продуктів землеробства і тваринництва;
- 8) першочергова відбудова і розвиток сільського господарства та промисловості.

Радикальним кроком на шляху до стабілізації господарства була Постанова "Про заходи з відновлення селянського господарства" від 30 грудня 1921 р., згідно з якою відмінявся курс на примусове введення "соціалістичного землекористування" і селянам надавалося право вільного виходу з товариства із землею і вибору будь-якої форми землеволодіння. Багатоукладність економіки господарювання зумовила різноманітні форми кооперації в українському селі, серед яких домінуючими у 1923–1926 рр. виявилися спеціалізовані товариства, які в основному склалися з незаможних селян і середняків. Кооперативні об'єднання в роки непу будувалися на добровільних засадах і трималися на матеріальній зацікавленості селян, саме тому слугували засобом зростання сільськогосподарського виробництва. Могутнім стимулом для піднесення сільського господарства було відновлення приватної власності на землю. Земельний кодекс, прийнятий 1922 р., гарантував довічне спадкове володіння землею тим, хто її обробляв, але водночас підтверджував, що земля є власністю держави. Фактично визнавалися три форми власності на землю: приватна, за якою передбачалося існування селянського господарства столипінського типу; кооперативна; суспільна або громадська.

Нова економічна політика призвела до створення нового господарського механізму, який будувався на господарському розрахунку і використанні економічних методів управління. У результаті за час здійснення політики непу валова продукція сільського господарства країни зросла майже вдвічі. На фоні високої ефективності непу уряд робить поворот у політиці і здійснює перехід до вищої форми соціалізації землі – колективного господарювання (колективізації), яке передбачало усупільнення землі, засобів виробництва,

праці. Було відмінено закони про оренду землі і найм праці, дозволялося конфісковувати у заможних селян худобу, сільськогосподарську техніку та інший інвентар, до мінімуму скорочувалися присадибні ділянки колгоспників із тим, щоб останні не змогли існувати без праці в громадському господарстві, проводилась політика ліквідації куркулів як класу. У 1937 р. в Україні налічувалось 28.3 тис. колгоспів, у яких було сконцентровано 96.1 % селянських господарств і 99.7 % посівних площ [6, с. 47]. Така політика у поєднанні з домінуванням у колективних господарствах зрівняльного розподілу доходів підривала мотивацію до праці селян, що в результаті негативно відбивалося на аграрному секторі економіки. Ця реформа була здійснена через її підтримку малоземельними і безземельними селянами. У зв'язку з проголошенням курсу на соціалізацію суспільства була неминучою соціалізація землі.

Однак ці реформи (крім непу) мали антиринковий характер і перекреслили всі досягнення попередніх реформ. Було скасовано приватну власність на землю, заборонялась купівля-продаж землі, ліквідовано міцні поміщицькі господарства, зазнали утисків заможні селянські виробники, так звані "куркулі". Справжнім власником землі стала держава, яка через реалізацію ідеї масової колективізації, під час якої порушувався принцип добровільності, позбавила селянина права власності на землю та вибору форм господарювання, та через позаекономічний примус змусила його фактично безплатно (або за мізерну платню) працювати в колгоспах. Це позначилось на сільському укладі життя і психології селянина.

1.2 Ринкова перебудова аграрних відносин

Із набуттям Україною незалежності і започаткуванням ринкових трансформацій виникла об'єктивна необхідність у здійсненні земельної реформи за принципом "земля має належати тим, хто на ній працює". У результаті відбулося становлення приватної власності на землю, яка повинна була забезпечити найбільш раціональне та ефективне використання земель і

створення конкурентоспроможного національного агропромислового комплексу.

Однак здійснювана в Україні земельна реформа не вирішила поставлених перед нею завдань. Це зумовлює необхідність комплексного цілеспрямованого розв'язання проблеми реформування земельних відносин. Вирішення сьогodнішніх проблем в аграрному секторі України пов'язують із завершенням земельної реформи, зняттям мораторію на купівлю-продаж земель сільськогосподарського призначення, включенням вартості землі в економічний оборот і визнанням її капіталом на рівні з іншими засобами виробництва. Це має сприяти зміцненню і покращанню фінансового стану сільгоспідприємств і формуванню ефективного власника-господаря. Однак питання щодо скасування мораторію на купівлю-продаж сільськогосподарських земель не знаходить сьогodні однозначного вирішення. Пропозиції щодо зняття мораторію на купівлю-продаж сільськогосподарських земель, на думку автора статті, є поспішними. По-перше, зважаючи на історію розвитку та культуру земельних відносин, нерозвиненість ринкової інфраструктури, можна очікувати зі зняттям мораторію поширення, перш за все, операцій купівлі-продажу, а не орендних і заставних операцій. По-друге, за низької платоспроможності аграріїв і порівняно невисоких цін на землю її скупить невелика кількість багатих людей, які не працюватимуть на ній, а поставлять за мету здійснити її перепродаж за вищою ціною, або ж здаватимуть нам же в оренду. І пільгове довгострокове кредитування зараз не розв'яже питання застави землі, адже більшість не зможе їх повернути. По-третє, купівля землі відволікатиме капітал із виробництва. По-четверте, чи не найголовніше, земля є народним багатством, надбанням, і тому дохід від неї взагалі та від її продажу зокрема має спрямовуватись на задоволення суспільних потреб, а не на збагачення окремих осіб. По-п'яте, загостриться питання продовольчої безпеки держави, особливо, коли буде знято мораторій на купівлю землі іноземцями. Ринок

землі в Україні буде можливим лише тоді, коли аграрій зможе стати його активним учасником.

Як висновок потрібно зазначити те що доцільно зосередитись саме на підвищенні культури земельних відносин українського народу через стимулювання кооперування, вдосконалення орендних відносин і поширення заставних операцій. Метою ринку земель сільськогосподарського призначення має стати перехід земель цієї категорії до найбільш ефективних і раціональних землевласників і землекористувачів. Аби уникнути негативних наслідків, доцільно, щоб покупцем і продавцем землі була держава. Це дозволить їй не тільки контролювати процес переходу прав власності, забезпечувати охорону та раціональне використання земель, а й допоможе вирішувати стратегічні питання розвитку аграрного сектору України. Але стратегічною метою дій держави має стати не перерозподіл земель, а створення ефективних конкурентоспроможних господарських структур ринкового типу і поширення, перш за все, орендних відносин і заставних операцій. Щоб досягти даного результату необхідно створити умови, за яких селяни не були б зацікавлені у продажу земель, а підприємства – в їх масовому скуповуванні.

Потрібно запровадити повноцінний ринок землі в два етапи:

1) поширення орендних відносин і заставних операцій, стимулювання кооперування;

2) запровадження ринку земель сільськогосподарського призначення, контрольованого державою з низкою обмежень.

Отже, історія земельних реформ вказує на те що їхня суть зводиться до змін у системі власності на землю і має приватновласницьке спрямування. Різниця лише в межах, масштабах і глибині змін. Сьогодні ж подальший розвиток земельної реформи полягає у стимулюванні кооперування, вдосконаленні орендних відносин і поширенні заставних операцій. Це

пізніше дозволить, за умови формування елементів повноцінного ринку землі, зняти мораторій і запровадити в Україні ринок земель сільськогосподарського призначення, контрольований державою та з певними обмеженнями.

РОЗДІЛ 2 Характеристика земельних правопорушень

2.1 Поняття земельного правопорушення та їх види

У ст. 211 ЗК України закріплено перелік видів порушень земельного законодавства.

До даного преліку входять такі правопорушення як:

- укладання угод з порушенням земельного законодавства;
- самовільне зайняття земельних ділянок;
- псування сільськогосподарських угідь та інших земель, забруднювання їх хімічними та радіоактивними речовинами і стічними водами, засмічування промисловими, побутовими та іншими відходами;
- розміщення, проектування, будівництво, введення в дію об'єктів, що негативно впливають на стан земель;
- невиконання вимог щодо використання земель за їх цільовим призначенням;
- порушення строків повернення тимчасово займаних земель або невиконання обов'язків щодо приведення їх у стан, придатний для використання за призначенням; знищення межових знаків;
- приховування від обліку і реєстрації та перекручування даних про стан земель, розміри та кількість земельних ділянок;

- не проведення рекультивації порушених земель;
- знищення або пошкодження протиерозійних і гідротехнічних споруд, захисних насаджень;
- невиконання умов знімання, збереження і нанесення родючого шару ґрунту; самовільне відхилення від проектів землеустрою;
- ухилення від державної реєстрації земельних ділянок та подання недостовірної інформації щодо них;
- порушення строків розгляду заяв щодо відведення земельних ділянок.

Перелік земельних правопорушень не є вичерпним, так як на законодавчому рівні можуть бути встановлені й інші види правопорушень, зокрема такі, як придбання земельних ділянок за рахунок доходів, одержаних від злочинної діяльності а також інших правопорушень які пов'язані з ЗУ Про запобігання та протидію легалізації відмивання доходів.

Земельні порушення можуть включати різні за характером та змістом порушення. Окреме місце в рейтингу часто вчинюваних правопорушень належить - укладення угод щодо земельних ділянок. Особливості суб'єктивних і об'єктивних ознак порушень земельного законодавства та їх юридичних характеристик дають можливість класифікувати їх за різними підставами.

Виходячи із конкретного виду об'єктів земельні правопорушення досить умовно можна поділити на дві групи: власне земельні правопорушення та земельні правопорушення в екологічній сфері. До першої групи відносяться порушення які полягають в раціональному використанні та охороні земель, законних прав та інтересів власників земельних ділянок і землекористувачів та орендарів. До відповідної групи можна також віднести земельні правопорушення щодо використання земель за цільовим

призначенням; самовільне зайняття земельних ділянок; ухилення від державної реєстрації земельних ділянок та подання недостовірної інформації щодо них та деякі інші.

Виходячи з попереднього поділу доцільно також виділити земельні правопорушення майнового характеру, до яких можна віднести самовільне зайняття земельних ділянок, а також земельні правопорушення у сфері управління такі як приховування від обліку і реєстрації та перекручення даних про стан земель, розміри та кількість земельних ділянок.

До другої групи земельних правопорушень екологічної спрямованості належать земельні правопорушення які пов'язані із вчиненням та заподіянням шкоди землі. Об'єктом даного правопорушення виступає земля яка є невід'ємним елементом екосистеми. До них можна віднести такі правопорушення як: псування сільськогосподарських угідь та інших земель, їх забруднення хімічними та радіоактивними речовинами і стічними водами, засмічення промисловими, побутовими та іншими відходами; невиконання умов знімання, збереження і нанесення родючого шару ґрунту та ін.

Дана поділ порушень земельного законодавства певною мірою є умовним, так як деякі правопорушення не тільки характеризуються екологічним забарвленням а й належать до правопорушень майнового характеру. Тобто поєднуються в одному правопорушенні. Також можливий та закріплений поділ порушень земельного законодавства за іншими ознаками. Так залежно від ступеня суспільної шкоди вчинених земельних правопорушень можна розрізняти злочини і проступки. До злочинів у галузі земельного правопорядку відносять суспільно небезпечні діяння, за вчинення яких передбачено кримінальну відповідальність.

До них можна віднести: забруднення або псування земель (ст. 239 Кримінального кодексу); порушення правил екологічної безпеки (ст. 236 Кримінального кодексу) та деякі інші. За галузевою належністю поділяються

на адміністративні і цивільні, всі неправомірні дії (крім злочинів), які порушують земельний правопорядок, належать до проступків. Також можливо кваліфікувати за суб'єктами – вчинені фізичною особою і вчинені юридичною особою. Якщо взяти до уваги суб'єктивну сторону земельних правопорушень, то можна розрізняти умисне і необережне діяння порушника. За формою зовнішнього виразу земельні правопорушення можуть виступати як протиправні дії і протиправна бездіяльність. Можливий і інший поділ земельних правопорушень. Він залежатиме від того, що буде покладено в основу класифікації.

Таким чином, **земельне правопорушення** являє собою винне, протиправне діяння (дію чи бездіяльність), що суперечить правовим нормам раціонального використання земельних ресурсів, перешкоджає здійсненню прав і законних інтересів власників землі та землекористувачів, порушує встановлений державою порядок управління земельним фондом як національним багатством нашої держави.

Юридична відповідальність може настати лише за наявності певного юридичного факту - факту вчинення правопорушення, що є єдиною підставою юридичної відповідальності.

Земельні правопорушення, за вчинення яких настає юридична відповідальність, характеризуються такими специфічними ознаками. По-перше, земельні правопорушення завжди пов'язані з землею (наприклад, розміщення, проектування, будівництво, введення в дію об'єктів, що негативно впливають на стан земель). По-друге, такий зв'язок може виявлятися у різних формах. Йдеться, скажімо, про використання земель не за їх цільовим призначенням, псування та забруднення сільськогосподарських та інших земель, несвоєчасне повернення тимчасово займаних земель та ін. По-третє, до земельних правопорушень можна віднести лише ті, зв'язок з землею яких є безпосереднім.

Об'єктивна характеристика земельного правопорушення полягає у тому, що воно завжди виступає як конкретне діяння (дія чи бездіяльність) деліктоздатної особи. Таке діяння суб'єкта, з юридичної точки зору, може бути виражене: у невиконанні ним своїх обов'язків, які закріплені земельним законодавством чи випливають, наприклад, з договору оренди земельної ділянки; у недодержанні заборон, встановлених земельно-правовими нормами (наприклад, ч. 3 ст. 125 ЗК України забороняє використовувати земельну ділянку до встановлення її меж в натурі (на місцевості), одержання документа, що посвідчує право на неї, та його державної реєстрації); у зловживанні суб'єкта своїми земельними правами та створенні перешкод у реалізації своїх прав іншими суб'єктами (наприклад, правомочностей власника земельної ділянки щодо володіння, користування та розпоряджання нею) та ін.

Для того, щоб мало місце правопорушення при настанні юридичного факту, зовні схожого на правопорушення, необхідна наявність повного складу правопорушення в діях особи, яка спричинила настання такого факту. Під складом правопорушення теорія права розуміє внутрішню структуру, або елементи правопорушення: - об'єкт-об'єктивну сторону - суб'єкт-суб'єктивну сторону правопорушення.

До складу земельного правопорушення також входять ці чотири основні елементи.

Об'єкт земельного правопорушення поділяється на загальний та безпосередній. Загальним об'єктом земельного правопорушення виступають суспільні земельні відносини, що регулюються та охороняються нормами права. Безпосереднім об'єктом цього правопорушення є суспільні відносини у сфері використання та охорони земель, а також земельні права та законні інтереси власників земельних ділянок і землекористувачів, інших суб'єктів земельних правовідносин.

Об'єктивна сторона складу земельного правопорушення - це система передбачених правовою нормою ознак, що характеризують його зовнішню сторону. Об'єктивну сторону правопорушення становлять конкретні дії (наприклад, зайняття земельної ділянки) або бездіяльність (наприклад, невиконання заходів щодо охорони земель) правопорушника, який посягає на земельні інтереси учасників земельних відносин, тобто власне протиправне діяння, а також шкідливі наслідки діяння, причинний зв'язок між протиправним діянням та його шкідливими наслідками, що настали, час, місце, умови, способи та засоби вчинення земельного правопорушення. Саме протиправне діяння є обов'язковою ознакою земельного правопорушення, всі інші ознаки - факультативними.

Самостійним елементом земельного правопорушення є суб'єкт правопорушення, тобто особа, яка його вчинила і повинна за це нести відповідальність. Порушниками земельного законодавства можуть бути як фізичні, так і юридичні особи. Чинний Кодекс України про адміністративні правопорушення суб'єктом адміністративного правопорушення називає лише фізичних осіб, проте низка законів України, зокрема Закон України "Про відповідальність підприємств, їх об'єднань, установ та організацій за порушення у сфері містобудування" від 14 жовтня 1994 року № 208/94-ВР встановлює юридичну відповідальність, зокрема адміністративну, і для юридичних осіб. Таке становище породжує правову колізію.

Усуває названу колізію права новий Кодекс України про адміністративні проступки (проект), стаття 7 якого серед суб'єктів адміністративного проступку називає юридичних осіб і об'єднання громадян.

Необхідна ознака суб'єкта земельного правопорушення - його деліктоздатність, тобто можливість особи відповідати за свої діяння. Земельним правопорушенням визнається лише діяння особи, яка здатна усвідомлювати значення свого вчинку і керувати ним.

Суб'єктивна сторона земельного правопорушення характеризується обов'язковою наявністю вини, тобто психічним ставленням суб'єкта до вчиненого ним протиправного діяння та його шкідливих наслідків.

Усі земельні правопорушення залежно від конкретного виду об'єктів умовно поділяють на дві групи: власне земельні правопорушення та земельні правопорушення екологічної спрямованості.

Правопорушення першої групи порушують вимоги раціонального використання та охорони земель, законних прав та інтересів власників земельних ділянок і землекористувачів, у тому числі й орендарів. До них відносять: невиконання вимог щодо використання земель за цільовим призначенням; самовільне зайняття земельних ділянок; знищення межових знаків; ухилення від державної реєстрації земельних ділянок і подання недостовірної інформації щодо них та деякі інші.

Серед цих правопорушень можна виділити земельні правопорушення майнового характеру (наприклад, самовільне зайняття земельних ділянок) та земельні правопорушення у сфері управління (наприклад, приховування від обліку і реєстрації та перекручування даних про стан земель, розміри та кількість земельних ділянок).

До земельних правопорушень екологічної спрямованості належать такі порушення земельного законодавства, вчинення яких пов'язане з заподіянням шкоди землі. Вони є водночас і екологічними правопорушеннями, їх об'єктом виступає земля як невід'ємний елемент екосистеми. Такими правопорушеннями є: псування сільськогосподарських угідь та інших земель, їх забруднювання хімічними та радіоактивними речовинами і стічними водами, засмічування промисловими, побутовими та іншими відходами; невиконання умов знімання, збереження і нанесення родючого шару ґрунту та ін.

Поділ порушень земельного законодавства можливий і за іншими ознаками. Так, враховуючи ступінь суспільної шкоди серед земельних правопорушень, розрізняють злочини і проступки. До злочинів відносять суспільно небезпечні діяння, за вчинення яких передбачено кримінальну відповідальність. Серед них: забруднення або псування земель (ст. 239 Кримінального кодексу України); безгосподарне використання земель (ст. 254 Кримінального кодексу України); порушення правил екологічної безпеки (ст. 236 Кримінального кодексу України) та деякі інші.

Усі інші неправомірні дії (крім злочинів), які порушують земельний правопорядок, належать до проступків, які, у свою чергу, за галузевою належністю поділяються на: дисциплінарні, адміністративні та цивільно-правові.

Відповідальність за порушення земельного законодавства – важлива складова правового забезпечення раціонального використання та охорони земель. Вона здійснюється у межах правовідносин між суб'єктом, який порушив приписи земельно-правової норми, з однієї сторони, і державою в особі її органів – з іншої. Юридична відповідальність спрямована на стимулювання додержання земельно-правових норм, відновлення порушених земельних прав, а також запобігання вчиненню земельних правопорушень. Юридичний зміст відповідальності полягає в безумовному обов'язку правопорушника зазнавати несприятливих наслідків особистого, майнового чи організаційного характеру. Вид і міра цих наслідків передбачені відповідними санкціями правових норм.

Відповідальність за порушення земельного законодавства завжди пов'язана з негативними правовими наслідками як результатом неправомірних дій винної особи. У тих випадках, коли, наприклад, при вилученні (викупі) земельних ділянок для державних або суспільних потреб власникам земельних ділянок або землекористувачам завдаються збитки,

питання про відповідальність не виникає. Тут мають місце гарантії захисту порушених прав суб'єктів правомірними діями уповноважених державних органів. Неправомірна поведінка можлива як з боку самих носіїв земельних прав, так і з боку сторонніх осіб. У зв'язку з цим серед негативних правових наслідків самостійне місце посідає примусове припинення земельних прав суб'єктів (право власності на земельну ділянку і право землекористування), яке іноді називають земельно-правовою відповідальністю. Крім того, до винних осіб, які вчинили земельне правопорушення, можуть бути застосовані заходи адміністративного, дисциплінарного чи кримінального впливу, а за наявності заподіяної шкоди – її відшкодування. Відповідальність за порушення земельного законодавства виконує низку важливих функцій.

По-перше, вона виступає як засіб забезпечення виконання вимог земельного законодавства. По-друге, відповідальність у зазначеній сфері є важливим елементом механізму гарантій земельних прав суб'єктів. По-третє, норми цього інституту стимулюють додержання приписів земельного законодавства. По-четверте, в умовах переходу економіки країни до ринкових відносин зростає роль компенсаційної функції юридичної відповідальності. У сучасних умовах земельних перетворень важливого значення набувають охоронна, превентивна та виховна функції відповідальності за земельні правопорушення. Вони є засобом охорони та забезпечення встановленого в державі земельного правопорядку. Нарешті, у деяких випадках юридична відповідальність за порушення земельного законодавства виконує каральну функцію, коли вона є наслідком вчинення кримінальних чи адміністративних правопорушень.

Юридична відповідальність за порушення земельного законодавства залежно від застосовуваних санкцій поділяється на адміністративну, кримінальну, цивільно-правову. У правовій літературі іноді обґрунтовується необхідність виділення, поряд із традиційними видами відповідальності, ще й спеціальної відповідальності за порушення земельного законодавства.

Спеціальною вважається відповідальність, яку становлять заходи правового впливу на порушників земельного законодавства, передбачені Земельним кодексом України та законодавством, що його доповнює. Так, до спеціальної земельноправової відповідальності у зазначеній сфері пропонують віднести примусове припинення права користування земельною ділянкою, обов'язок знести власником земельної ділянки чи землекористувачем самовільно зведений об'єкт чи повернути самовільно зайняту земельну ділянку та ін. Така точка зору дискусійна.

Заходи впливу на правопорушників, які самовільно зайняли земельну ділянку чи вчинили інше порушення, дійсно передбачені чинним земельним законодавством. Але за своєю сутністю вони є специфічними санкціями, які в адміністративному порядку застосовуються судовими та іншими органами до правопорушників. Санкції можуть стосуватися як носіїв земельних прав, так і інших осіб – правопорушників. Введення в обіг поряд з традиційними видами відповідальності, інших її видів навряд чи доцільне. Відповідальність за порушення земельного законодавства є міжгалузевим інститутом. Вона реалізується з використанням різних за характером заходів впливу на правопорушників. Специфіка їх застосування у кожному випадку залежить від характеру правопорушення та конкретних обставин.

2.2 Юридична відповідальність за земельні правопорушення

Земельні правопорушення тягнуть за собою юридичну відповідальність винних суб'єктів. Згідно із ч. 1 ст. 211 ЗК України громадяни та юридичні особи несуть цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність відповідно до законодавства за вчинені земельні правопорушення. В основу класифікації юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства покладено характер санкцій, які застосовуються за вчинення конкретного правопорушення. Відповідно до цього критерію відповідальність у зазначеній сфері поділяється на: кримінальну, адміністративну, цивільну.

Санкції за земельні правопорушення і порядок їх застосування стосовно кожного з названих вище видів юридичної відповідальності характеризується своєю специфікою. Певні особливості властиві цивільно-правовій відповідальності. Серед порушень земельного законодавства, які зумовлюють настання цивільно-правової відповідальності, самостійну групу становлять угоди щодо земельних ділянок, які укладені із порушенням встановленого законом порядку, тобто не відповідають вимогам закону. Стаття 210 ЗК України передбачає, що угоди, укладені із порушенням встановленого законом порядку купівліпродажу, ренти, дарування, застави, обміну земельних ділянок, визнаються недійсними за рішенням суду.

Ця норма наводить вичерпний перелік таких цивільно-правових угод. Загальні підстави і правові наслідки визнання угод щодо земельних ділянок недійсними встановлені цивільним законодавством, зокрема § 2 глави 16 розділу IV ЦК України. Так, угоди (правочини), що не відповідають вимогам закону, не породжують виникнення у сторін прав та обов'язків, будь-яких бажаних результатів, незалежно від волі цих сторін тощо. Правові наслідки укладення таких угод (правочинів) при визнанні їх недійсними за рішенням суду зводяться до двосторонньої реституції (поновлення сторін у попередньому стані). Слід зазначити, що серед угод щодо земельних ділянок

слід виділяти ті, які укладаються стосовно земельних ділянок, що не включені до ринкового обігу і взагалі не можуть виступати предметом угод. Чинне законодавство покладає обов'язок на підприємства, установи, організації і громадян відшкодувати збитки, завдані ними внаслідок порушення земельного законодавства, у порядку і розмірах, визначених законодавством.

Винні особи несуть цивільно-правову відповідальність незалежно від їх притягнення до кримінальної або адміністративної відповідальності за порушення земельного законодавства у випадках, встановлених законом. Підстави та порядок відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам визначені правовими приписами глави 24 ЗК України. Збитками, що завдані названим суб'єктам, слід вважати наявні, дійсні прямі збитки, до складу яких включаються: вартість будинків і споруд, плодючих, декоративних, лісових, деревно-чагарникових та інших багаторічних насаджень, вартість зрошувальних чи осушувальних систем, конкретні витрати на поліпшення якісного стану земель чи ґрунтів тощо. Відшкодуванню підлягають і неодержані доходи у всіх випадках, коли вони обґрунтовані.

За наявності підстав відшкодування збитків, закріплених ст. 156 ЗК України (погіршення якості ґрунтового покриву та інших корисних властивостей сільськогосподарських угідь, лісових земель та чагарників; приведення сільськогосподарських угідь, лісових земель та чагарників у непридатний для використання стан; неодержання доходів за час тимчасового невикористання земельної ділянки), якщо вони є результатом порушення земельного законодавства, відшкодуванню підлягають збитки, що включають не лише суму коштів на відшкодування пошкодження, погіршення самих земель або ґрунтів, а й витрати на відшкодування негативних наслідків, які спричинили винні особи внаслідок вчинення неправомірних дій, що унеможливають подальше цільове використання відповідних земельних ділянок.

Застосування цивільно-правової відповідальності за земельні правопорушення характеризується тим, що, крім збитків, які виражаються у грошовій формі, в результаті неправомірних дій можливе завдання екологічної шкоди. Сутність останньої зводиться головним чином до певного погіршення якісного стану довкілля.

Така шкода може бути спричинена забрудненням і засміченням земельних ресурсів через порушення природоохоронного законодавства. Важливою особливістю застосування цивільно-правової відповідальності виступає закріплення законом гарантій прав осіб, яким завдана шкода в результаті порушення земельного законодавства. Такі особи мають право на відшкодування неодержаних доходів за час, необхідний для відновлення земельних ділянок до стану, придатного для використання за цільовим призначенням.

Правовою основою цивільно-правової відповідальності у галузі земельних відносин є вимоги ЗК України (статті 156, 157 і 211), статті інших законів, а також норми спеціальних нормативних актів. Але кодекс і зазначені закони безпосередньо не визначають засобів цивільно-правової відповідальності за порушення земельного законодавства. Вони містять лише посилання на спеціальні нормативно-правові акти. З урахуванням того, що загальні принципи цивільно-правової відповідальності закріплені земельним законодавством щодо відносин з використання та охорони земель, норми цивільного законодавства застосовуються додатково, якщо ці відносини не регулюються спеціальним законодавством.

В умовах розвитку ринкових відносин та включення певної частини земельних ресурсів до цивільно-правового обігу важливого значення набуває договірна цивільно-правова відповідальність за порушення земельного законодавства, які впливають з договірних відносин. Таку відповідальність виділяють з урахуванням підстав виникнення прав та обов'язків, за порушення яких її встановлено. Вона може наставати у сфері земельних

відносин не тільки у формі відшкодування збитків, а й позбавлення, наприклад, суб'єктивного земельного права за невиконання або неналежне виконання конкретного зобов'язання, що виникло з договору. Із засобами цивільно-правової відповідальності за земельні правопорушення пов'язані засоби адміністративної відповідальності. Ця відповідальність має самостійний характер.

Визначення складу земельних правопорушень і порядок притягнення до адміністративної відповідальності за їх вчинення встановлюється Кодексом України про адміністративні правопорушення (КпАП). Адміністративна відповідальність пов'язана із застосуванням уповноваженими органами і посадовими особами адміністративних стягнень до суб'єктів, винних у вчиненні адміністративного проступку в галузі земельних відносин. Вона є оперативним засобом впливу на правопорушників і застосовується в адміністративному, іноді – в судовому порядку. Така відповідальність покладається на винних осіб лише за ті проступки, які не є суспільно небезпечними і передбачені чинним адміністративним законодавством. Адміністративні заходи впливу на правопорушників стимулюють додержання ними вимог і правил, закріплених земельним законодавством.

Найпоширенішим адміністративним стягненням за вчинені земельні правопорушення є штраф. Правовою підставою притягнення до адміністративної відповідальності є норми земельного і спеціального адміністративного законодавства. Земельні правопорушення, за вчинення яких передбачена адміністративна відповідальність, з урахуванням суб'єктного складу поділяють на три групи - вчинені посадовими особами, посадовими особами і громадянами, тільки громадянами.

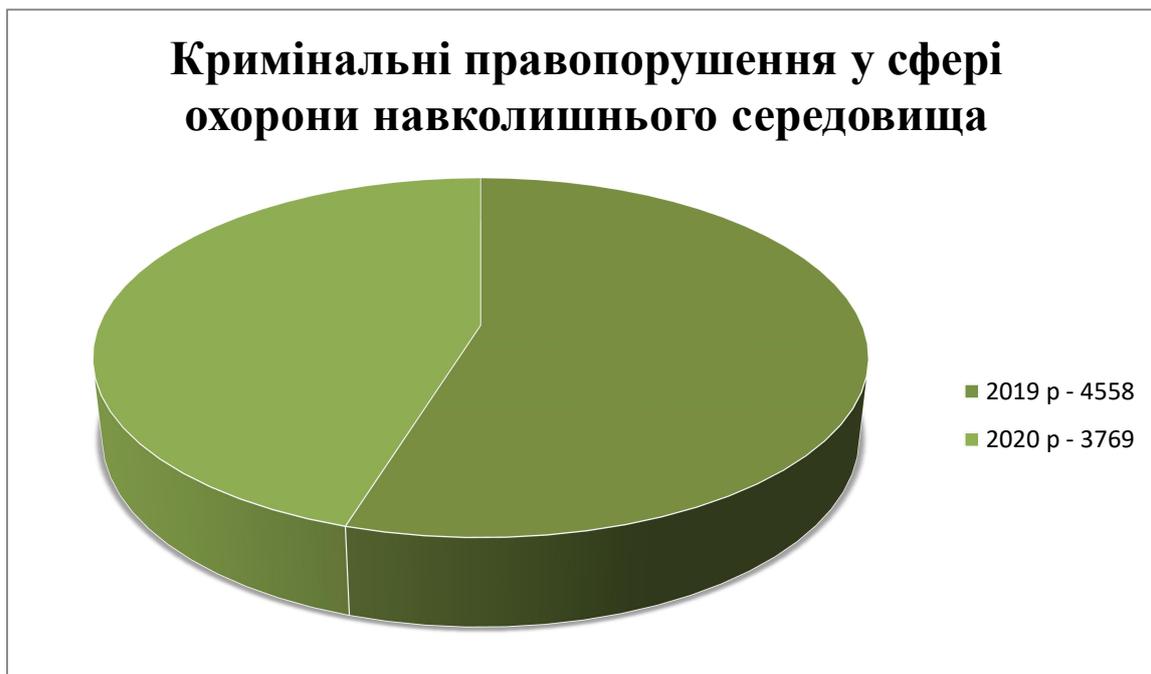
Так, відповідно до ст. 53-2 КпАП тільки посадові особи притягуються до адміністративної відповідальності за перекручення або приховування даних державного земельного кадастру.

Окрім цього, посадові особи також притягуються до адміністративної відповідальності за порушення строку погодження (відмови у погодженні) документації із землеустрою (ст. 535 КпАП), державні кадастрові реєстратори притягуються до адміністративної відповідальності за порушення законодавства про Державний земельний кадастр (ст. 53-6 КпАП). Псування і забруднення сільськогосподарських та інших земель (ст. 52 КпАП), порушення правил використання земель (ст. 53 КпАП), самовільне зайняття земельної ділянки (ст. 53-1 КпАП), зняття та перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок без спеціального дозволу (ст. 53-3 КпАП), незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель (ст. 53-4 КпАП), порушення строків повернення тимчасово зайнятих земель або неприведення їх у стан, придатний для використання за призначенням (ст. 54 КпАП), порушення правил землеустрою (ст. 55 КпАП) – це самостійні земельні правопорушення, при вчиненні яких до адміністративної відповідальності притягуються як громадяни, так і посадові особи.

Нарешті, знищення межових знаків (ст. 56 КпАП) тягне за собою накладення штрафу лише на громадян. За порушення земельного законодавства можлива і кримінальна відповідальність. Вона передбачена ст. 239 КК України за забруднення або псування земель та ст. 254 КК України за безгосподарське використання земель. Порушення одних і тих самих правил використання та охорони земель або вчинення аналогічних протиправних дій тягнуть за собою з урахуванням усіх фактичних обставин в одних випадках кримінальну, в інших – адміністративну відповідальність.

Доцільно зазначити що відповідно до доповіді Генерального прокурора України Ірини Венедіктової у 2020 році викрито майже на чверть більше кримінальних правопорушень у сфері охорони навколишнього природного середовища – 4 558 проти 3 769 у 2019 році.

Діаграма № 2.1 – Порівняння викритих кримінальних правопорушень у сфері охорони навколишнього середовища

Тобто, виходячи з даної таблиці в 2020 році відбулася позитивна тенденція яка спрямована на викриття земельних правопорушень у сфері охорони навколишнього природного середовища. Порівнюючи з 2019 роком в 2020 році було викрито на 21% більше кримінальних правопорушень.

Разом з тим, Ірина Венедіктова наголосила, що вдалося дещо активізувати протидію злочинам у сфері земельних правовідносин – кількість скерованих до суду минулого року обвинувальних актів цієї категорії зросла на чверть – 608 проти 489 у 2019 році.

Діаграма № 2.2 – Порівняння кількості скерованих кримінальних правопорушень до суду

Отже, дана таблиця вказує на те що правоохоронними органами та органами прокуратури було проведено ряд активних дій, які спрямовувалися на ретельну протидію злочинам у сфері земельних правовідносинах, та як результат – було скеровано до суду 608 обвинувальних актів у 2020 році, а в 2019 лише 489. Виходячи з даної діаграми можна побачити що у 2020 році в порівнянні від 2019 року – на 24% збільшено направлених до суду обвинувальних актів.

Актуальною залишається проблема порушення правил охорони або використання надр, незаконного видобутку корисних копалин. Загалом у сфері надрокористування до кримінальної відповідальності торік притягнуто близько трьох сотень осіб, у тому числі посадовців відповідних підприємств.

Однією із найбільших екологічних проблем в державі є нелегальний видобуток бурштину. На сьогодні органами Національної поліції до ЄРДР внесено відомості щодо майже трьохсот правопорушень цієї категорії, половину з яких – закрито. Натомість, менше 11% скеровано до суду. У

залишку перебуває 120 правопорушень, у вчиненні лише трьох з яких особам повідомлено про підозру. Також попри те, що протиправна діяльність, пов'язана з незаконним видобуванням бурштину, вочевидь носить організований характер, торік знешкоджено лише одне таке угруповання.

Водночас Ірина Венедіктова констатувала покращення результатів ефективного застосування представницьких повноважень на захист інтересів держави у сфері охорони навколишнього природного середовища. «Сума пред'явлених позовів цієї категорії торік зросла майже в десять разів – 1,8 млрд грн проти 202 млн грн у 2019 році та цьогоріч – у три з половиною рази – 314 млн грн проти 89 млн грн у січні-лютому 2020 року. Також у 2020 році більшою на 40% є сума реально виконаних судових рішень – 88,1 млн грн проти 63,6 млн грн, а вже у 2021 році – майже у 8 разів – 149 млн грн проти 19,5 млн грн у січні-лютому 2020 року», – додала Генпрокурор.

Таблиця № 2.1 – Порівняння суми пред'явлених позовів та виконаних судових рішень у 2019 – 2020 роках.

Сума пред'явлених позовів 2019 рік	Сума пред'явлених позовів 2020 рік	Сума виконаних судових рішень 2020 рік	Сума виконаних судових рішень 2021 рік
1,8 млрд грн проти 202 млн	314 млн грн проти 89 млн грн	88,1 млн грн проти 63,6 млн грн	149 млн грн проти 19,5 млн грн
10 разів ≥	3,5 разів ≥	40 разів ≥	8 разів ≥

Виходячи з даної таблиці можна зробити висновок що у 2019 році в порівнянні з 2020 роком збільшились суми відшкодувань від пред'явлених позовів та виконаних судових рішень у справах пов'язаних з земельними правопорушеннями.

Також доцільно зазначити що Полтавською обласною державною та Департаментом агропромислового розвитку робочими групами у ході проведення аудиту щодо використання земель сільськогосподарського призначення було виявлено 18321,48 га земельних ділянок, які використовувалися із порушеннями земельного законодавства, з них за формами власності:

- 1) державна – 9014,53 га;
- 2) комунальна – 5963,72 га;
- 3) колективна – 3343, 22 га;

Основними порушеннями які були виявлені аудитом є:

- використання земельних ділянок, без реєстрації відповідного речового права, в тому числі самовільне зайняття земельних ділянок, що може спричинити несплату податків Податковим кодексом України;
- розорювання сіножатей, пасовищ та прибережних смуг, що є порушенням законодавства з охорони земель;

На виконання розпорядження голови обласної державної адміністрації, органи місцевого самоврядування створили 12 робочих груп з проведення аудиту земель сільськогосподарського призначення.

18 із 60 місцевих рад надали інформацію про усунення порушень виявлених під час аудиту земель на площі 4347, 65 га. Так, надано в оренду 1221,13 га земельних ділянок, передано у власність – 434,5 га надано дозволів на складання документації із землеустрою -138,88 га, запропоновано для продажу права оренди на земельних торгах 138,83 га, усунені правопорушення (земельні ділянки звільнені від самовільного зайняття, створені громадські сінокоси та пасовища тощо) на площі 2009,88 га.

Виявлено 1135 порушень вимог земельного законодавства на площі 17 244,2736 га, з них 155 порушень вимог природоохоронного режиму,

шляхом розорення сіножатей та пасовищ на площі 4015 га, з них (на 125 земельних ділянках у 2019 році та на 30 у 2020 році).

Складено 548 протоколів про адміністративне правопорушення на площу 11432,55 га.

Винесено 548 постанов, в тому числі 542 – про накладення адміністративного стягнення на суму 140743 грн,

Також відповідно було направлено матеріали за результатами проведення аудиту використання земель сільськогосподарського призначення направлено до органів поліції.

Відповідно до листа Головного управління Національної поліції в Полтавській області від 01.04.2021 року № 2389/115/24/04-2021 досудове розслідування триває у 3-х кримінальних провадженнях за кваліфікацією ч.2 ст.197-1 КК України.

Членами аудиту було виявлено 1135 порушень вимог земельного законодавства на площі 17 244,2736 га, з них 155 порушень вимог природоохоронного режиму, шляхом розорення сіножатей та пасовищ на площі 4 015 га, з них (на 125 земельних ділянках у 2019 році та на 30 у 2020 році).

Складено 548 протоколів про адміністративне правопорушення на площу 11 432,55 га. Винесено 548 постанов, в т.ч. 542 – про накладення адміністративного стягнення на суму 140743 грн, та 6 постанов про закриття справи, в зв'язку з виявленням у порушені ознак злочину. Сплачено у добровільному порядку 543 штрафи на суму 141593 грн.

З метою усунення виявлених порушень:

- видано 788 приписів на площу 16 033,12 га, з них повторних 189 приписів на площу 5 281,23 га.

- винесено 8 клопотань до органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади щодо приведення розпорядчих документів, прийнятих з порушеннями, у відповідність до вимог чинного законодавства
- матеріали по 383 перевірках направлено, в рамках взаємодії, до органів прокуратури та правоохоронних органів, для вжиття заходів реагування щодо повернення земельних ділянок державі, в тому числі для проведення заходів по встановленню осіб, які вчинили правопорушення та розглянуто.

Після вжиття заходів державного нагляду (контролю), усунуто 458 порушень вимог земельного законодавства на площі 9 250,86 га, в тому числі повернуто до державної власності 290 земельних ділянок на площі 2 543 га.

За результатами здійснених зазначених заходів державного контролю, державними інспекторами розраховано розмір шкоди, заподіяної територіальним громадам внаслідок самовільного зайняття земельних ділянок на суму 3 693 806,24 грн., в тому числі у 2020 році на суму 366 362,67 грн. Шкоду у розмірі 3 699 870,93 грн., у тому числі нарахованої у 2018 році, сплачено до місцевих бюджетів у добровільному порядку. У судовому порядку стягнуто 54 691,43 грн.

Також укладено у 2019 році 29 договорів оренди землі, 31 додаткова угода про розірвання договорів оренди землі, 150 угод про внесення змін до договору оренди землі. У першому кварталі 2020 році: 3 договори оренди землі, 28 додаткових угод про розірвання договору оренди землі, 51 угод про внесення змін до договору оренди землі та 15 додаткових угод про поновлення договорів оренди землі. Розглянуто 4080 документацій із землеустрою, з них 84 проекти землеустрою встановлення (зміни) меж адміністративно-територіальних одиниць.

РОЗДІЛ 3 – Шляхи вдосконалення недопущення земельних правопорушень

Головною метою на даний момент є раціональне цільове та ефективне використання земель в Україні. При розгляді ст. 5 Земельного кодексу України (далі – ЗК України) [1], де йдеться про принципи земельного законодавства, раціональне використання земель визнається основоположним началом, основою, яка являється базисом використання земель. При цього проаналізувавши нормативні акти можна вказати що, окрім принципу цільового використання земель, що є принципом не тільки земельного законодавства, але й земельного права, слід виділяти ще й принцип раціонального використання земель. Значення реалізації принципів цільового та раціонального використання земель, а також дотримання норм земельного законодавства, які спрямовані на зазначену реалізацію, неможливо недооцінювати. Зазвичай прийнято вважати, що цільове та раціональне землекористування – це обов’язок власників і користувачів земельних ділянок [Там само].

Якщо проаналізувати норми законодавства, то можливо дійти висновку, що обов’язок саме такого використання земель у більшості нормативно правових актів стоїть на першому місці. Так, ЗК України, у п. «а» ч. 1 ст. 91, перш за все, визначає обов’язком власника земельної ділянки використання її за цільовим призначенням. Не виняток й основний обов’язок землекористувача, який у п. «а» ч. 1 ст. 96 ЗК України також визначений як використання земельної ділянки за її цільовим призначенням. При аналізі інших нормативно правових актів, наприклад законів України «Про оренду землі», «Про фермерське господарство», «Про 3 сільськогосподарські кооперативи» у частині, де зазначено нормативно-правові акти визначають обов’язки суб’єктів використання землі, також у першу чергу йдеться про необхідність використання земельної ділянки виключно за її цільовим

призначенням. Зважаючи на характер наведених нормативноправових актів, може виникнути хибна думка відносно того, що цільове використання земель – це правовий принцип, що стосується виключно земельних ділянок сільськогосподарського призначення.

Таким чином, обов'язкове раціональне та цільове використання землі в Україні необхідно вважати таким, що спрямоване на досягнення реалізації основних принципів земельного права, тобто належним. Термін «належне землекористування» у законодавстві не використовується, але, зважаючи на те, що завжди обов'язком власника та користувача земельної ділянки вважається її цільове та раціональне використання, то саме вилучення корисних властивостей із ділянки, коли забезпечується дотримання приписів щодо цілей її використання, виваженої ефективності такого використання, слід вважати правильним та повністю законним, тобто належним. Таким чином, можливий висновок про те, що власники та користувачі, для яких раціональність використання земель передбачена законом у якості головного обов'язку, та які самі зацікавлені в належному використанні 5 земельних ділянок для того, щоб якнайбільш ефективно використовувати відповідні ділянки й надалі, являються суб'єктами забезпечення цільового та раціонального використання земельних ділянок. Але не лише власників і користувачів земельних ділянок необхідно відносити до суб'єктів забезпечення належного використання земель.

Численні факти порушень земельного законодавства, серед яких і нецільове використання земельних ділянок, і їх самовільне зайняття, інші види неправомірної поведінки власників та користувачів цілком можливо розцінювати як результат неефективного управління державою процесами реалізації земельної політики. Говорячи про земельну політику держави, неможливо не згадати про механізм регулювання земельних відносин. Існують різні підходи до розуміння правового механізму, втім самим усталеним та розповсюдженим необхідно вважати підхід С. С. Алексєєва,

відповідно до якого елементами цього правового інституту являються норми права, методи, заходи, засоби, способи, прийоми впливу на суспільні відносини, праворозуміння, правосвідомість та ін.

Сьогодні держава використовує переважно адміністративний механізм впливу на суспільні відносини, тобто земельні правовідносини формуються та розвиваються під певним владним тиском. Останній здійснюється через відповідні органи державної влади, які виявляють земельні правопорушення та, реалізуючи покладені на них функції, притягують до відповідальності правопорушника. Втім, як уявляється, основний акцент необхідно робити не на б реагування держави на неправомірну поведінку суб'єктів земельних відносин, а на формування такого сприйняття правової дійсності, за якого у зазначених суб'єктів не буде виникати умислу на скоєння земельного правопорушення. Важлива роль при таких процесах має відводитися економічним важелям впливу на формування поведінки власників та користувачів земельних ділянок. За таких обставин важливо згадати про правосвідомість.

Так, саме формування правосвідомості у власників та користувачів земельних ділянок можливо розцінювати як фактор забезпечення цільового, раціонального та ефективного використання земель. Якщо розглядати джерела земельного права, тобто нормативно-правові акти, які являються зовнішньою формою вираження правил поведінки суб'єктів, які беруть участь у земельних відносинах, то можливо зробити висновок, що всі вони без виключення базуються на принципах, основах і началах земельного права.

Так, норма-основа, що міститься в Конституції України [2], зміст якої полягає в нормативному закріпленні розуміння землі як основного національного багатства, яке потребує особливої охорони, знайшла своє відображення у більшості нормативно-правових актів, якими регулюються земельні відносини. Серед таких актів і ЗК України, і Закон України «Про охорону

земель», інші нормативно-правові акти, проте не кожен власник та користувач земельної ділянки до кінця розуміє зміст такої норми Основного Закону, інших джерел земельного права. Якщо б кожен сприйняв дану норму, цілком можливо було б говорити про відсутність умов земельних правопорушень. Саме дана норма має бути покладена в основу формування правосвідомості, спрямування правомірної поведінки суб'єктів земельних відносин.

Але, як уявляється, неможливо говорити про формування позитивної правосвідомості, коли його ґрунтом виступає адміністративний вплив на власника та користувача земельною ділянкою. У даному випадку неможливо, застосовуючи виключно примус, заборону та зобов'язання, досягти результату у вигляді необхідних переконань у суб'єкта правовідносин. Причин тому може бути кілька, серед яких, перш за все, економічні. Так, санкція за порушення 7 правил сівозмін при використанні земель сільськогосподарського призначення, значно менша ніж той прибуток, який можливо отримати при вирощуванні декілька років на одній земельній ділянці однакових сільськогосподарських культур, що особливо виснажують землю (соняшник, соя, рапс та ін.). Посилення санкцій за таке правопорушення навряд чи призведе до формування належної поведінки власників та користувачів земельних ділянок, оскільки основою такої поведінки повинен бути не страх перед покаранням, а розуміння особливостей використання сільськогосподарських земель, їх ролі та значення для держави та народу, цінності – як історико-культурної, так і економічної.

На формування правомірної поведінки власників та користувачів земельних ділянок можливо впливати лише за допомогою економіко-правового механізму використання і охорони земель. Особливої уваги серед елементів економіко-правового механізму впливу на дані відносини заслуговує стимулювання.

На сьогодні такий інститут земельного права, як економічне стимулювання, на жаль знаходить своє відображення у земельному законодавстві лише у незначній частині норм, присвячених відшкодуванням збитків, що зазнали власники та користувачі земельних ділянок при їх поліпшені. Уявляється, що інститут економічного стимулювання потребує розширення, використання відповідних стимулів має бути покладене в основу формування правомірної поведінки всіх без виключення суб'єктів земельних відносин.

Сучасні реалії свідчать про недостатній рівень дотримання законодавства, що регулює використання й охорону земельних ресурсів в Україні. Вітчизняні фахівці відзначають, що саме зараз, коли земельні питання набули особливого політичного та економічного значення, спостерігається стійка тенденція до погіршення ситуації у зазначеній сфері, що, у свою чергу, веде до поглиблення кризи в державі, завдає суттєвої шкоди гарантованим Конституцією правам та законним інтересам громадян тощо [4, с.267].

Серед виявлених порушень у галузі земельних ресурсів в Україні найпоширенішими є:

- самовільне зайняття земельних ділянок та використання земель без правовстановлюючих документів;
- невиконання розпоряджень чи приписів посадових осіб;
- використання земель не за цільовим призначенням і невиконання природоохоронного режиму використання земель;
- прийняття органами виконавчої влади і місцевого самоврядування неправомірних рішень щодо регулювання земельних відносин та ін.

Досить частими є також випадки вилучення земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб, а також порушення правил складування, зберігання, транспортування, утилізації, ліквідації і

використання промислових та побутових відходів [5, с.12; 6, с.13]. Такі порушення завдають значних збитків державі та власникам землі, призводять до незворотної втрати землями якості та родючості, а бюджети різного рівня втрачають значні кошти, в тому числі від несплати або заниження земельного податку та орендної плати [7, с.15].

На сучасному етапі розвитку земельного законодавства передбачено адміністративну, цивільну або кримінальну відповідальність за цілу низку порушень у сфері земельних відносин [8, ст.211]. Проте, чинне земельне законодавство України не визначає, за які саме правопорушення настає адміністративна відповідальність – адміністративні правопорушення у сфері земельних відносин визначаються Кодексом України про адміністративні правопорушення, а також Законами України «Про відповідальність підприємств, їх об'єднань, установ та організацій за правопорушення у сфері містобудування», «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», «Про охорону земель» та ін. Переважна більшість складів земельних правопорушень міститься у главі 7 Кодексу України про адміністративні правопорушення «Адміністративні правопорушення у сфері охорони природи, використання природних ресурсів, охорони культурної спадщини», ст. 52–56 якого безпосередньо передбачають адміністративну відповідальність за порушення земельного законодавства [9].

У цілому можна відзначити, що розвиток законодавства України в частині адміністративної відповідальності за порушення у сфері земельних відносин відбувається шляхом посилення відповідальності за окремі види порушень та розширення переліку видів адміністративних порушень, за які настає адміністративна відповідальність.

Так, з метою посилення відповідальності за порушення земельного законодавства за останні роки в Україні були прийняті Закони «Про внесення

змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за самовільне зайняття земельної ділянки», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за порушення вимог земельного законодавства», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за порушення у сфері довкілля» та ін., якими були посилені покарання за самовільне зайняття земельної ділянки, псування і забруднення сільськогосподарських земель, порушення правил використання земель та ін., а також встановлена адміністративна відповідальність за такі правопорушення, як зняття та перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок, невиконання умов зняття, збереження та використання родючого шару ґрунту та ін.

Наразі до ключових завдань із вдосконалення заходів щодо усунення порушень земельного законодавства слід віднести посилення відповідальності за використання земельних ділянок без оформлення права власності та запровадження ефективних механізмів запобігання зловживанням при приватизації земельних ділянок [10]. Аналіз норм земельного законодавства та підзаконних нормативно-правових актів свідчить, що чинне земельне законодавство в частині регулювання процедури приватизації земель не є чітким і послідовним.

Так, зокрема, Проектом Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення земельних відносин» обґрунтовується необхідність посилення відповідальності за самовільне зайняття земельних ділянок шляхом вилучення на користь держави вирощеної товарної с/г продукції на самовільно зайнятих земельних ділянках та передбачається спростити процедури приватизації земель із визначенням конкретних строків здійснення всіх юридично значимих дій, протидіяти спекуляції при оформленні земельних ділянок у власність і посилити відповідальності за самовільне зайняття земельних ділянок шляхом їх вилучення [12].

Серед різноманітних видів юридичної відповідальності важливе місце належить адміністративній відповідальності юридичних осіб, яку більшість сучасних дослідників розглядає як окремий, самостійний вид адміністративної відповідальності [13, с.194]. На жаль, в Україні закріплення адміністративної відповідальності юридичних осіб за порушення у сфері використання та охорони земель знаходиться лише на початку свого розвитку, що суттєво послаблює механізм боротьби з адміністративними правопорушеннями у сфері землекористування [5, с.15]. Тож вирішення завдання підвищення ефективності контрольно-наглядової діяльності у сфері земельних відносин в Україні потребує чіткого визначення юридичної відповідальності юридичних осіб як самостійної групи суб'єктів земельних правовідносин з визначенням основних рис, які мають бути якнайповніше врегульовані нормами адміністративного права та закріплені окремими положеннями Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Виходячи із проаналізованих нормативно правових актів, можна вказати те що для того щоб зменшити кількість земельних правопорушень необхідно підвищити ефективність контрольно-наглядової діяльності у сфері земельних відносин в Україні. По-перше потрібно підвищити профілактику адміністративних правопорушень у земельних відносинах та застосування відповідних відновлювальних заходів впливу. До заходів профілактики адміністративних порушень у сфері земельних відносин є: спостереження за станом земель; надання власникам і землекористувачам обов'язкових до виконання вказівок з питань використання та охорони земель, усунення виявлених недоліків; одержання від органів виконавчої влади, землевласників і землекористувачів даних про наявність, стан і використання земельних угідь та ін. [14, с.410]. До відновлювальних заходів у земельних відносинах можна віднести: повернення землевласникам і землекористувачам самовільно захоплених чи незаконно вилучених у них земель; доведення земельних ділянок до стану, придатного для використання

за призначенням після проведення розвідувальних робіт; погашення заборгованості із земельного податку або орендної плати за землю; відновлення принципу використання земель за цільовим призначенням на випадок його порушення та ін. [14, с.410-411].

Основним завданням ефективності контрольно-наглядової діяльності у сфері земельних відносин є вдосконалення заходів щодо усунення та запобігання порушень земельного законодавства. Для реалізації основного завдання потрібно по-перше вдосконалити заходи по усуненню порушень та підвищити адміністративну, кримінальну а також цивільну відповідальність за вчиненні порушення. Доцільно підвищити увагу на правопорушення щодо використання земельних ділянок без оформлення права власності та запровадження ефективних механізмів запобігання зловживанням при приватизації земельних ділянок. Результатом внесених дій до законодавства України сприятиме скороченню строків оформлення у власність земельних ділянок, зменшення вартості процедури виготовлення документації із землеустрою, а також зменшенню правопорушень у сфері використання і охорони земель та збільшенню надходжень до державного і місцевого бюджетів.

Також для досягнення основного завдання підвищення ефективності контрольно-наглядової діяльності у сфері земельних відносин необхідно чітко визначити межі адміністративної так і кримінальної відповідальності як юридичних осіб як самостійної групи суб'єктів земельних правовідносина також визначити основні їх риси, які сприятимуть швидшому розгляду адміністративних та кримінальних правопорушень. Необхідним механізмом у підвищенні ефективності контрольно-наглядової діяльності у сфері земельних відносин є чітко сформовані та визначені заходи впливу, за допомогою яких досягти бажаного результату.

ВИСНОВОК

Земля є основним національним багатством України. Земельні правопорушення в Україні становлять вагомую частину вчинених правопорушень. Виходячи з практичного аналізу та статистики Департаменту агропромислового розвитку доцільно вказати що більшість правопорушень вчинені на землях сільськогосподарського призначення як державної так і колективної власності, такі як: використання земельних ділянок, без реєстрації відповідного речового права, в тому числі самовільне зайняття земельних ділянок. Окрему частину правопорушень становлять саме на землях приватної власності. До них доцільно віднести використання земельних ділянок не за цільовим призначенням. Доцільно зазначити що земельне правопорушення це винне, протиправне діяння (дію чи бездіяльність), що суперечить правовим нормам раціонального використання земельних ресурсів, перешкоджає здійсненню прав і законних інтересів власників землі та землекористувачів, порушує встановлений державою порядок управління земельним фондом як національним багатством нашої держави.

Актуальним питанням становило саме вдосконалення недопущення земельних правопорушень. Одним із шляхів вдосконалення є підвищення відповідальності за вчинюванні земельні правопорушення. Для реалізації необхідно підвищити санкції не тільки в Кодексі України про адміністративні правопорушення а й в Кримінальному кодексі України. Так як наслідком підвищення санкції є підвищення юридична відповідальність осіб за вчинюванні земельні правопорушення.

Також необхідно підвищити ефективність контрольно-наглядової діяльності у сфері земельних відносин а саме: потрібно підвищити профілактику адміністративних правопорушень у земельних відносинах та застосування відповідних відновлювальних заходів впливу.

Для реалізації необхідно створювати профілактичні групи та групи з аудиту на постійній основі, в яких будуть наявні повноваження з перевірки земельної документації, доступу до реєстрів а також складання актів перевірки. Саме за допомогою даних шляхів земельні правоохоронення в Україні не будуть мати постійний характер вчинення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ: